

МАЛІВІДОМІ МАТЕРІАЛИ ІСТОРИКІВ ЛЬВОВА

Мало уваги в історіографічній літературі приділялось роботам львівських істориків, які, працюючи з місцевими джерелами, писали історію рідного міста, розуміючи, що справжню історію творять не всезагальні теорії, а накопичення окремих, малозначимих на перший погляд фактів, які, мов окремі цеглини, складаючись за певною схемою, творять єдину будівлю історії всієї країни. І якщо таких метрів, творців всезагальних схем, як М. Грушевський, можемо назвати архітекторами вітчизняної історичної науки, то цих істориків по праву можна величати її будівничими. Справді, вони не так відомі широкому загалу, твори їх не такі визначні, але поза їхньою буденною працею науки не існує.

Не дивно, що часто навіть імена дослідників нам не відомі. Залишилися лише окремі витяги, дослідження, нотатки, підготовані до друку, але не видані з тих чи інших причин статті цих авторів. Вони цікаві нам сьогоднішнім як своїми здобутками, так і своїми помилками¹. Як зазначав А. Санцевич: "В історіографічному дослідженні має аналізуватись увесь доробок істориків - розкриватись правдива картина здобутків, недоліків та суперечностей, накреслюватись перспективи дальших студій"². Тим паче, що це не тільки наша історіографія, але, й це, мабуть, в першу чергу, наша історія. Всі ці нотатки, записи, підготовчі матеріали допомагають, крім усього іншого, прослідкувати методику роботи їх авторів, а таке проникнення у творчу лабораторію істориків при вивченні їх наукової спадщини відіграє важливу роль, бо "історик історичної науки повинен, по-можливості, досконалим засвоїти систему історичного мислення того вченого, творчість якого досліджується"³. Можемо додати, що вивчення маргінального фону наукових досліджень допомагає краще зрозуміти розвиток науки на тому чи іншому його етапі. Те ж з повним

¹ Питання про те, що має бути включено до історіографічних досліджень, неодноразово ставало предметом наукових дискусій (Див.: Нечки на М. Історія історії // Історія і історики. Історіографія історії СРСР: Сб. статей. - М., 1965. - С.12; Санцевич А. Види історичних досліджень // Український історичний журнал. - №7. - 1990. - С.63-72).

² Санцевич А. Види історичних досліджень... - С.72.

³ Дашкевич Я. Питання розвитку історіографії спеціальних дисциплін історії України // Архіви України. - №4. - 1970. - С.12.

правом можна сказати і про неопубліковані статті львівських істориків.

Чимало таких підготовчих і чорнових матеріалів збереглося у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Львові. Ці матеріали розпорошені по різних збірках і фондах, різні за своїм рівнем, характером, а отже, і за своєю вагомістю. В даній статті подаємо лише короткий нарис бібліографічно-ознайомчого характеру про частину таких справ, об'єднаних єдиною урбаністично-краєзнавчою тематикою⁴.

Одним із досить розроблених фондів є колекція Львівської Ставропігії, левову частку якої становлять матеріали архіву Львівського Успенського братства - "єдиного архіву української громадської організації XVI-XVIII ст., що зберігся не фрагментарно, а майже повністю, з усіма своїми структурними розділами"⁵. Фонд нараховує понад 1700 одиниць зберігання. Серед матеріалів фонду - привілеї, декрети, дарчі грамоти, відозви, контракти, листування братчиків, протоколи, касові книги, інвентарні описи, особисті документи членів братства, документи до історії парафій, монастирів, церковних братств, маніфести, декларації, листи та інші документи державних діячів Польщі, Росії, Австрії, Пруссії тощо. Багато з цих джерел неодноразово публікувалось. Крім того, матеріали, що входять до даного фонду, широко використані істориками⁶. Найбільше відзначився у цій роботі Д.Зубрицький, який впорядкував архів не лише львівського магістрату, але і братства. Запроваджений ним принцип тематичного поділу документів, не змінювався, а наступні історики (К.Расп, І.Вагилевич, К.Бадецький та ін.) вносили лише окремі уточнення і доповнення⁷. І все ж серед матеріалів фонду є і справи, що були

⁴ Аналізуються лише матеріали фондів 52, 129, Р-1 ЦДІА України у м. Львові.

⁵ Ісаєвич Я. Архів Львівського братства // Архіви України. - 1968. - №1. - С.88.

⁶ Виписки з архівних документів братства та магістрату за XIV-XVIII ст., зроблені у XIX ст. І.Вагилевичем та Я.Головацьким з примітками Д.Зубрицького (Ф.129. - Оп.2. - Спр.804. - 67 арк.); Крыловский А. Протоколы и другая деловые бумаги Львовского Ставропигиального братства (1599 - 1702 гг.) // Архив ЮЗР. - К., 1904. - Ч.1. - Т.11. - С.1-123; Крыловский А. Протоколы и другая деловые бумаги Львовского Ставропигиального братства (1586-1881 гг.) // Архив ЮЗР. - К., 1904. - Ч.1. - Т.12. - С.1-158; Monumenta Confraternitatis Stauropigiatae Leopoliensis sumptibus Institutii Stauropigiatae / Edit. W.Milkowicz. - T.1. - Leopoldis, 1895. - 886 s.; Ісаєвич Я. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI-XVIII ст. - К., 1966. - 252 с.

⁷ Ісаєвич Я. Д.І.Зубрицький і його діяльність в галузі спеціальних історичних дисциплін // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. - 1963. - №1. - С.50. Про пов'язану з роботою Д.Зубрицького з архівними матеріалами справу щодо передавання частини документів і їх копій до Росії

обійдені увагою дослідників. Це витяги з архівних документів та друкованих праць і рукописи наукових статей львівських істориків різної доби. Серед таких матеріалів, звичайно, далеко не всі заслуговують на увагу, і все ж є кілька досить цікавих. Зокрема, в складі 3-го опису 129-го фонду ЦДІА України у м.Львові є такі неординарні дані до історії церкви, як фрагмент богословського трактату про церкву, церковне майно і еретичні вчення, що був написаний для захисту у Львівському університеті у 1762 р.⁸; спогади Петрушевича з історії церкви, записані професором теології Титом Машковським (1912 р.)⁹ тощо. Не лише істориків, але і мовознавців може зацікавити зроблений невідомим автором на початку ХХ ст. рукопис словника церковнослов'янської мови, базований на Чуднівському Євангелії¹⁰.

Серед матеріалів даного фонду є чимало різноманітних витягів з історичних праць А.Стадницького, І.Шараневича, Г.Шнайдера, М.Голубця, І.Крип'якевича та ін. Деякі з них обмежені якоюсь однією темою, як от витяги нествановленого автора із документів (10-го тому АГЗ, Архіву Ставропігії, літописів Андрея Чеховича, Мартина Грозвайєра тощо) та наукових праць (В.Серафимовича, І.Юзефовича тощо) про князя Вишневецького та облогу Львова Хмельницьким¹¹. До цієї ж категорії належать і виписки нествановленого автора із 5-го тому історії України-Руси М.Грушевського, які у поєднанні із фрагментами з інвентарних описів сіл Сернків Середніх і Долішніх були підготовчими матеріалами для неопублікованої статті цього ж автора з робочою назвою "До історії панщини в Польщі в XVII ст."¹². Але особливо хочеться виділити у даній групі джерел витяги нествановленого автора з наукових праць і публікацій з найдавнішої історії Львова (кінець XIX ст.)¹³. Матеріали ці неоднорідні, виписки короткі, зроблені, очевидно, з якоюсь конкретною метою. Інтерес викликає спроба автора цих записок прослідкувати зміну назви міста в залежності від

також див.: Иконников В. Опыт истории русской историографии. - К., 1891. - Т.1. - Кн.1. - С.261-263; Українсько-руський архів. - Т.ПІ: Матеріали і замітки до історії національного відродження Галицької Русі в 1838 та 1840 рр. / Зібрав і пояснив Михайло Тершаковець. - Львів, 1907. - С.195; Вадескі К. Zaginionie księgi średniowiecznego Lwowa. - Lwów, 1927. - S.37-38; Тишинська Е. Погодіні і Зубрицький // ЗНТШ. - Львів, 1912. - Т.СХ. - С.101-122.

⁸ ЦДІА України у м.Львові. - Ф.129. - Оп.3. - Спр.248. - 8 арк.

⁹ Там же. - Оп.3. - Спр.258. - 10 арк.

¹⁰ Там же. - Спр.266. - 66 арк.

¹¹ Там же. - Спр.271. - 9 арк.

¹² Там же. - Спр.264.

¹³ Там же. - Спр.257. - 4 арк.

політичних та національних орієнтацій урядових кіл. Це далеко не нова ідея і вона має свою історіографію¹⁴.

Автор наводить дані про вживання німецької назви міста у грамоті князя Юрія II від 1334 р., де місто наше назване Lemberg. Але це всього лиш одна із форм назви міста. Зокрема, 1359 р. у документі львівських радників від 10 січня місто назване Lemburg, як, до речі, у Хроніці Зіморовича під роком 1340¹⁵. Все це надто слабка аргументація наявності чи впливовості німецького елемента у Львові, хоч сам факт значимості німців у місті є беззаперечним. Та наведені автором поодинокі факти не складають чіткої системи. Більше того, цей ряд можна було б продовжити і матеріалами, які не зафіксовані автором записок. Зокрема, Lemburg-ом місто назване і в документах Казимира Великого (28 грудня 1360 р., 16 серпня 1365 р., 27 липня 1368 р.¹⁶ тощо), Владислава Опольського (9 грудня 1372 р.¹⁷, 11 листопада 1372р.¹⁸, 15 грудня 1373 р.¹⁹, 4 жовтня 1377 р.²⁰, 8 жовтня 1377 р.²¹ тощо), королеви Єлизавети (23 серпня 1379 р.²²), короля Людовіка (1 квітня 1380 р.²³ та недатований документ²⁴), Владислава Ягайла (29 вересня 1388 р. та 1 жовтня 1389 р.²⁵) та ін. У документі Владислава

¹⁴ Г о л у б е ц ь М. "Націи" княжого Львова // Діло. - Ч. 2. - С.2; Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana przez M.Balińskiego i T.Lipińskiego. - T.II. - Cz.2. - Warszawa, 1845. - S.551; B a d e c k i K. Średniowieczne ludwisarstwo lwowskie. - Lwów, 1921. - S.9; C z o ł o w s k i A. Obraz dziejowy Lwowa. - Lwów, 1896. - S.4.

¹⁵ Z i m o r o w i c z B. Historia miasta Lwowa, Królewstw Galjcyi i Lodomeryi stolicy; z opisaniem dokładnem okolic i potroynego obleżenia. - Lwów, 1835. - S.61; R a s p C. Historische Nachweisung der Rechte der Stadt und der Bürger zu Lemberg. - Lemberg, 1865 // ЦДІА України у м. Львові. - Ф.55. - Оп.1. - Спр.74. - Арк.2; Gorzycki K. Połączenie Rusi Czerwonej z Polską przez Kazimierza Wielkiego. - Lwów, 1889. - S.88

¹⁶ Akta Grodzkie i Ziemskie z czasow Rzeczypospolitej Polskiej (abbr. - AGZ). - Lwów, 1872. - T.III. - S.27, 33, 40-45.

¹⁷ Ibid. - S.47

¹⁸ AGZ. - Lwów, 1875. - T.V. - S.8.

¹⁹ Ibid. - S.9.

²⁰ Ibid. - S.15.

²¹ AGZ. - Lwów, 1872. - T.III. - S.50.

²² Ibid. - S.58.

²³ Ibid. - S.60.

²⁴ Ibid. - S.61; у копіярі, з якого взято цей документ немає дати. І.Вагилевич датує його 1381 р. Але К.Ліске вважає, що якби цей документ відносився до 1381 р., то при імені Єлизавети, яка на той час вже померла, були б слова "felicis recordacionis, ple memorie" або щось подібне, а оскільки такої приставки немає, то документ цей мiг бути написаний 1379 або 1380 р.

²⁵ Ibid. - S.80, 84-85.

Ягайла, де Львову підтверджується магдебурзьке право і 100 франконських ланів, встановлюється восьмиденний щорічний ярмарок і окреслюються прибутки війта (1 жовтня 1389 р.), теж вживається назва *Lemburg*, але поруч з нею вперше - слова "*civitas nostra Leōna*"²⁶. Крім того, трапляється в документах і не зафіксована автором виписок форма *Lamburg*²⁷. Причому у документах Владислава Ягайла від 25 березня 1426 р. та 14 травня 1427 р. вживається конструкція "*civitas nostra Lamburgensis alias Leopoliensis*"²⁸, що, очевидно, фіксувало перехідний період у становленні використовуваної в документах форми назви міста.

Існували ще інші варіанти назв Львова. Сам автор даних записок наводить витяги із матеріалів того ж періоду, які фіксують їх. Так, у привілеї Казимира III від 17 червня 1356 р., виданому у Сандомирі Львів названо "*Lwów*", а з нотаток Зіморовича наводяться фрагменти за 1270 р., де у латинському тексті місто назване у руському варіанті "*Lwihorod*"²⁹. Отже, прослідкувати якусь закономірність авторові не вдалося. Можливо, тому ця робота була не завершена і полишена дослідником, так би мовити, на півдороги. Можемо припустити, що ~~невідомий~~ нам автор, під впливом висловлених у літературі думок щодо залежності вживаної в документації назви міста від певних політичних чинників, поставив перед собою мету прослідкувати це на джерелах, що відносяться до раннього періоду історії міста. Але, навіть не охопивши усього діапазону доступних матеріалів і зрозумівши безперспективність даного завдання у науковому (на відміну від пропагандистського) плані, відмовився від нього. Тобто, маємо справу із певним відхиленням від наукової пошукової роботи, з однією із тих жибних гіпотез, що так часто трапляються у науці і знати котрі необхідно, аби оминати помилкові пляхи, на які часто звертали попередники³⁰.

²⁶ AGZ. - Lwów, 1875. - Т.V. - S.24.

²⁷ Ibid. - S.16, 48.

²⁸ Ibid. - S.49, 55.

²⁹ ЦДА України у м.Львові. - Ф.129. - Оп.3. - Спр.257. - Арк.3. Див.: ЦДА України у м.Львові. - Ф.52. - Оп.2. - Спр.1157. - Арк. 26. Zimorowicz V. *Historya...* - S.61.

³⁰ А таких курйозних, а іноді і смішних тверджень у літературі не бракувало, зокрема це стосується і встановлення історії назви міста Львова, як наприклад твердження Пядора Стрипського з подорожніх записів "Мої вражіння у Львові", які за твердженням автора спираються на авторитетні джерела. Наскільки такі джерела можуть бути авторитетними, можна судити хоча б із такої цитати: "...сей вареш (місто) заложив князь Лев, так около року 1250, коли шче Червона Русь (Галичина) не була прилучена до Польської держави. Домівники назвали варипш об імени їхнього князя: Львів, а Поляки виговорили Lwów. Східно-південні чужинці переклали собі на Leopolla, а Германи на Leoburg. Перегодом з Leoburga став Leoberg, а букву "о" заступив той посовий звук m, який шче до

Звертає на себе увагу і рецензійний блок даної групи джерел. Автори більшості цих рецензій не встановлені, але, очевидно, ними були львівські дослідники. Це і огляд джерел до історії України-Руси зроблений у 30-і роки ХХ ст.³¹, і рецензія на 25-й том AGZ та витяги з нього (1935 р.)³², і виписки та зауваження до праці Олени Полячківни "Księga radziecka miasta Drohobycza 1542-1563" (1936 р.)³³, і рецензія на працю Анни Дерфлер "Матеріали до історії міста Самбора 1390-1795" (1936 р.)³⁴. Авторів цих рецензій встановити не вдалось. Але вони якоюсь мірою теж відображають хід історіографічного процесу. Написана у 1935 р. рецензія на 25-й том AGZ (AGZ - Т.ХХV: Lauda Sejmikowe halickie 1696-1772. - Lwów, 1935)³⁵, цікава ще й як документальне засвідчення наукової діяльності працівника архіву львівського історика Войтиха Гейноша, який і був автором даного тому. Видання його оцінене рецензентом як: "дуже старанне", яке має

сьогодня в повній силі йє в Польській бесіді, і назву вареша стали вигорити; Lemberg... Але звідки ваялася німецька назва Lemberg? Хоть до рідва роздуматися (вгорі над рукописом напис зроблений олівцем - *буду думати*), та не згадаю. Йден філолог казав міни в Академічній Громаді, ніби-то походило з Lamn і Berg. Але як прийшов Баран до Львова? Був там й Йеден геолог. Як тільки почув, о шчо ходить, крикнув: - Е! Де тудя з Бараном! Та ж не бачте, шчо вареш розлягаєся меже двома довгими грунтами. Ну, Klemm по німецьки значить тьїсьє місто, Львів же як раз в такім, назвали отже його давго Klemshberg. Але рясні дождь і частий виступ ріки Полтви одмили на йеднім кінці вареша букву "К" і осталося Lemberg! Пунктуш! Ну будь тепер розумний. Котрий має рацію?" Насправді, нема меж як філологічним, так і історичним фантазіям автора цитованих подорожніх записок. - І подібні твердження далеко не поодинокі. (ЦДДА України у м.Львові. - Ф.309. - Оп.1. - Спр.125. - Арк. 13, 18). Даний документ не датований, однак встановити час його написання не важко, бо писались вони, так би мовити, по ходу подорожі, про що свідчать ще яскраві враження і деталі, а про час початку подорожі говорить сам автор: "Я пуштувся в дорогу с такими самими намірами як Фрітїоф Нансен перед шістьма місяцями тому назад" (Там же. - Арк.15). Фрітїоф Нансен (1861-1930) - норвецький мандрівник, здійснив 1888 р. переїзд через Гренландію, зібравши перші відомості про природу плато, 1893-1898 рр. керував експедицією на судні "Фрал" у високій широті Арктики. Тобто, можна твердити, що подорож Стрипського відбулась не раніше 1888 р. і не пізніше 1897 р. Отже, беззаперечно даний рукопис відноситься до останньої чверті ХІХ ст.

При назві даної статті у рукописі примітка: "на прошенє автора заковцемо его мову і пропись; одно і друге має бути взірцем, як наміряє автор писати дома для своїх братів, Угорських Русинів" (Там же. - Арк.15).

³¹ ЦДДА України у м.Львові. - Ф.129. - Оп.3. - Спр.270. - 4 арк.

³² Там же. - Спр.280. - 26 арк.

³³ Там же. - Спр.283. - 11 арк.

³⁴ Там же. - Спр.284. - 15 арк.

³⁵ Там же. - Спр.280. - 26 арк.

"багато цікавого матеріалу для історії наших галицько-руських пляхетських родів"³⁶.

До категорії ж рецензій належать і витяги та зауваження невстановленого автора до праці Олени Полячківни³⁷ "Księga gadziecka

³⁶ Там же. - Арк.19.

³⁷ Полячківна (в українській транскрипції сама вона подає Полячек) **Олена Адамівна**. Народилась у Львові 24 лютого 1881 р. у родині лікарів. Навчалась в школі Візіток в Кракові (1884-1894). Іспит на атестат зрілості склала в 1905 р. в III Львівській гімназії. 1905-1909 рр. студювала історію у відділі філософії Львівського університету. 1909 р. отримала ступінь доктора філософії на підставі роботи "De Lumbres, ambasadador francuski i jego misja dyplomatyczna w Polsce w latach 1656-1660". 1910 року при Львівському університеті склала вчительський іспит з історії та географії. Володіла польською, французькою, німецькою, італійською, латинською мовами, крім того читала українською, грецькою, англійською. З науковою метою побувала в Італії, Німеччині, Австрії, Швейцарії, Бельгії. 1922-1923 рр. студювала дипломатику та геральдику в Парижі. 1930 р. при Познанському університеті захистила дисертацію, здобувши науковий ступінь доцента допоміжних історичних наук, внаслідок чого зобов'язана була щороку в травні проводити цикл занять у цьому навчальному закладі. 1911-17 рр. була асистентом Промислової інспекції у Львові. У 1917-1940 рр. пропрацювала в Львівському Земському (т. зв. Бервардинському) архіві (збереглась заява О.Полячківни від 25 вересня 1940 р. до дирекції архіву з проханням поновити її на роботі в архіві (ЦДІА України у м.Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1-ос. - Спр.2. - Арк.38) та індивідуальні звіти про роботу за 1929-1939 рр. (ЦДІА України у м. Львові. - Ф.145. - Оп.1. - Спр.58. - Арк.1, 3, 5, 8, 10, 13, 16, 28, 30, 33, 36, 41, 44, 48, 51, 54, 56, 58, 60, 62, 65, 70, 73, 76, 79, 84, 87, 91, 94, 95, 98, 101, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 114, 115, 119, 122, 125, 127, 130, 133, 134, 139, 140); збереглись картотеки О.Полячківни, що засвідчують широке коло її інтересів, серед них виділяються виписки з геральдики (Там же. - Спр.102. - Арк. 2374, 2400, 2403, 2423, 3232), картотеки до покажчика городських і земських урядовців (Там же. - Спр.101. - Арк. 2654). Із збережених картотек дізнаємось і про географію її наукових контактів (Там же. - Спр.102. - Арк. 2818-3069). Залишилися серед матеріалів О.Полячківни і записи віршів польських авторів і конспекти прочитаних нею досліджень (ЛНБ ім. В.Стефаніка АН України. - ВР. - Ф.80. - Спр.34/п.2. - 45 арк.; Спр.35/п.2. - 34 арк.; Спр.36/п.3. - 74 арк.; Спр.37/п.3. - 49 арк.; Спр.38/п.3. - 27 арк.; Ossolineum we Wrocławiu. - ВР. - Спр.11998/ II (Różne listy z lat 1858-1943). - Арк.53-54)); 1929-1939 рр. працювала доцентом допоміжних історичних наук у Львівському університеті. Проводила дослідження в галузі геральдики, генеалогії, сфрагістики, дипломатики. Цікавилась проблемами методології та питаннями фахової підготовки архівістів. Брала участь у підготовці перших томів Польського біографічного словника (від 1934 р. була членом його редакційного комітету). 1909 р. стала членом польського Геральдичного товариства, 1920 р. - Наукового товариства у Львові, 1928 р. - членом австрійського Геральдичного товариства "Adler" і швейцарського Societe Suisse d'heraldique, а 1937 р. - членом-кореспондентом французького Societe Francaise d'heraldique et de sigillographie в Парижі. З 1941 р. працювала в бібліотеці Оссолінських. На її квартирі, де вона жила разом з сестрою Марією (Сестра Олени Полячківни -

miasta Drohobycza 1542-1563 z 1 mapą i 2 tablicami" (Lwów, 1936),

написана одразу по виході книги з друку у тому ж таки 1936 р.³⁸

У 1909 р. повітовий суд Дрогобича передав Крайовому архіву актів городських і земських у Львові 147 томів дрогобицьких актових книг і фасцикул³⁹. Ці книги продовжували залишатися власністю м. Дрогобича і лише як депозит передавались у Львівський архів⁴⁰. Серед найрізноманітнішого актового матеріалу були 7 книг з історії міста часів Речі Посполитої⁴¹. Серед них - і книга постанов ради м. Дрогобича з 1542-1563 рр. (передана в архів під сигнатурою В.341⁴²). Це одна з найстаріших книг подібного характеру, що збереглися до нашого часу, причому не лише для Дрогобича, але і для всієї Галичини⁴³.

Марія - працювала вчителем однієї з львівських гімназій (Chałubińska A. Polaczkówna Maria (1878-1944) // Polski Słownik Biograficzny. - Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk - Łódź, 1982. - Т. XXVII/2. - З. 113. - С. 269-271; Losowski J. Uwagi na marginesie biogramu Marii Polaczkówny // Przemyskie Zapiski Historyczne. 1985. - R. III. - S. 211-220; ЛНБ ім. В. Стефаніка АН України. - ВР. - Ф. 80. - Спр. 16/п. 1. - 7 арк., Спр. 9/п. 1. - 5 арк., Спр. 22/п. 2. - 114 арк., Спр. 8/п. 1. - 13 арк., Спр. 8/п. 1. - 12 арк., Спр. 9/п. 1. - 32 арк., Спр. 11/п. 1. - 3 арк., Спр. 22/п. 2. - 114 арк., Спр. 25/п. 2. - 105 арк., Спр. 29/п. 2. - 2 арк.), а брат Іван був урядовцем Міністерства Комунікацій у Варшаві (ЦДА України у м. Львові. - Ф. Р. 1. - Оп. 1-ос. - Спр. 2. - Арк. 39-42) з червня 1941 р. містилось Бюро Інформації і Пропаганди Армії Крайової. В серпні 1942 р. Олена Полячківна була заарештована гестапо. Восени того ж 1942 року розстріляна в с. Лисиничах під Львовом (Kietbicka A. Polaczkówna Helena // Polski Słownik Biograficzny. - Kraków, 1982. - Т. XXVII/2. - З. 113. - С. 267-271; Pamięci tych co odeszli // Archeion. - Warszawa, 1948. - R. XVII. - S. 11)

³⁸ ЦДА України у м. Львові. - Ф. 129. - Оп. 3. - Спр. 285. - 11 арк.

³⁹ Інвентарний опис документів, переданих у 1909 р. з Дрогобича до Львова, зберігається в ЦДА України у м. Львові. В ньому подано попередній номер справи, судовий її номер, назва документа, крайні його дати, книга чи фасцикул. Книга Ради Дрогобича 1542-1563 рр. стоїть першим пунктом під заголовком "Liber antiquus", причому, це єдина справа в цій групі, що відноситься до XVI ст. Всі інші книги і фасцикули репрезентують XVIII-XIX ст. Справи №136-147 були 11 листопада 1921 р. передані до Архіву паньствового у Львові. (ЦДА України у м. Львові. - Ф. 29. - Оп. 1. - Спр. 289. - Арк. 1-4).

⁴⁰ ЦДА України у м. Львові. - Ф. 129. - Оп. 3. - Спр. 285. - Арк. 1.

⁴¹ Polaczkówna H. Księga radziecka miasta Drohobycza 1542-1563 z 1 mapą i 2 tablicami. - Lwów, 1936. - S. VIII

⁴² Книга ця і нині зберігається в архіві. Вона невеликого формату, пергаментна, погано збережена, хоч повністю придатна до відчитання. Записи пронумеровані, нумерацію сторінок, як і сучасне датування, проставлено синім чорнилом, очевидно ще в ході підготовки її до публікації. (ЦДА України у м. Львові. - Ф. 29. - Оп. 1. - Спр. 8. - 212 арк.)

⁴³ Про книги львівської ради див.: Вадєскі К. Zaginione księgi średniowiecznego Lwowa. - Lwów, 1927. - S. 5-16. У ракурсі дослідження давніх книг цікава і робота

І якщо перша згадка про Дрогобич від 6 листопада 1387 р. походить з львівських міських актів (йдеться про якогось Мартина з Дрогобича⁴⁴), то серед документів даної книги кілька (5)⁴⁵ стосуються діяльності львівських радників. Таким чином, ця книга має певне значення для вивчення історії не тільки Дрогобича, але і Львова, як, зрештою, важливою вона є в загальноукраїнському контексті, що яскраво засвідчили підготовчі матеріали її рецензента.

Не дивно, що ця книга цікавила дослідників, і цей інтерес закономірно завершився її публікацією⁴⁶. Першим звернувся до неї істо-

---

В.Гейноша: *Hejnosz W. Zblakana księga miejska nowego Sącza // Archeion. - 1932. - R.X. - S.94-99*; П.Домбковського: *Dąbkowski P. Księgi sądowe lwowskie w dawnej Polsce. - Lwów, 1937. - S.5-22* Автор у передмові висловлює подяку за допомогу Олені Полячківні. Вона ж подала інформація щодо любельських актів і їх переписів Адольфом Павінським В.Гейношу (*Hejnosz W. Landa sejmikowe chełmskie // Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie. - Lwów, 1935. - R.XV. - Z.1. - S.37*). Полячківна спрямувала дослідницьку роботу А.Дерфлер на терені вивчення давніх актових книг м.Самбора (*Dörflerówna A. Archiwalia miasta Sambora // Archeion. - 1935. - R.XII. - S.50-70; Dörflerówna A. Materiały do historii miasta Sambora 1390-1795. - Lwów, 1936. - S.VI*).

⁴⁴ *Najstarsza księga miejska 1382-1384 // Pomniki dziejowe Lwowa z archiwum miasta, wydał A. Czołowski. - Lwów, 1892. - T.1. - S.88 (Feria quarta ante festum sancti Martini 6 листопада 1387 р. -Т.Г.) iudicium fuit bannitum. Et coram eodem iudicio Iohannes Worst propria ex parte necnon ex parte relicte Friczkonis de Smotricz VI boues sibi per Martinum de Drohobicz obligatos iure acquiesiuit vt pro suis debitis vendere potest)* Це єдина згадка про Дрогобич у даній книзі. Інший дрогобичанин, якийсь Іудей Вольگونه, згадується у львівських книгах аж під 1404 р. (*Księga przychodów i rozchodów miasta 1404-1414 // Pomniki dziejowe Lwowa z archiwum miasta, wydał A. Czołowski. - Lwów, 1896. - T.2. - S.3*).

⁴⁵ ЦДІА України у м.Львові. - Ф.29. - Оп.1. - Спр.6. - Арк.5, 11-13, 42, 106-107, 136. Оpubліковано: *Polaczkována H. Księga radziecka... - S.5, 8-9, 18-19, 56, 71*.

⁴⁶ Хоч інтерес до книги не завжди адекватний. Вона часто залишалась без уваги дослідників. Зокрема, досліджуючи виникнення і розташування міст на території руського і белзького воеводств від XIV до середини XVII ст., Я.П.Кісь подав 1427 р. як дату запровадження магдебурзького права у Дрогобичі (*Кісь в Я. Виникнення і розташування міст на території руського і белзького воеводств від XIV до середини XVII ст. (Матеріали до історичного атласу України та історії міст і сіл) // Архів України. - 1968. - №1. - С.40*). При цьому автор спирається на таку мало авторитетну в плані достовірності фактів літературу, як робота Баліньського і Ліпінського (*Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana przez M.Balińskiego i T.Lipińskiego. - Warszawa, 1845. - T.2. - Cz.2. - S.39*), хоч О.Полячківна, виходячи з публікованих нею матеріалів радецької дрогобицької книги переколиво доводить, що місто отримало німецьке право не пізніше 1422 р. (*Polaczkována H. Księga radziecka... - SXXX*). Ця ж дата наводилась і в інших дослідженнях з історії м.Дрогобича (*Площанский В.*

рик Степан Соханевич, і старанно переписав її, готуючи до друку. Однак, раптова смерть (18 березня 1917 р.) не дозволила йому довести почату справу до кінця⁴⁷. Роботу С.Соханевича продовжила О.Полячківна, яка не лише звірила рукопис з оригіналом, але зуміла таки опублікувати книгу ради м.Дрогобича 1542-1563 рр., підготувавши примітки, особовий, географічний та предметний покажчики і, що найважливіше, вступну статтю на основі матеріалів даної книги, в якій детально розглядається поруч з рядом інших, проблема часу і характеру запровадження магдебурзького права у Дрогобичі. Розглядаючи проблему німецьких поселенців, автор допускає можливість прибуття німців-ремісників не тільки з польських міст, але і безпосередньо з "далекої німецької вітчизни"⁴⁸. Думка ця досить оригінальна, але вона не підлягає перевірці, а отже, може бути лише гіпотезою, хоч оригінальною, але мало ймовірною. Загалом, висвітлюючи невеликий відтинок часу, "публікація доктора О.Полячківни становить поважний і цінний вклад в регіональну історію"⁴⁹.

Рецензент же продовжив справу О.Полячківни. Він не тільки скопіював ряд документів, але й на основі окремих з них написав коротеньку розвідку "Проба польсько-руського примирення на терені Дрогобича в половині XVI ст."⁵⁰ Ця розвідка досить важлива знову ж таки на загальноукраїнському фоні, бо, як твердить сам автор; "огра-

---

Королевский вольный город Дрогобыч по части истории, топографии и статистики. - Львов, 1867. - С.8; И с а е в и ч Я. Город Дрогобыч в XVI-XVIII вв. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук. - Львов, 1960. - С.10-11; И с а е в и ч Я. Административно-правовий устрій Дрогобича в Добу феодалізму (до кінця XVIII ст.) // З історії Української РСР. - К., 1962. - С.5).

⁴⁷ 10 січня 1921 р. на загальному засіданні львівського наукового товариства О.Бальдер представив підготовлену, на його думку, до друку книгу ради міста Дрогобича 1542-1563 рр. О.Бальдер вважав, що має перед собою майже готовий до публікації текст, виходячи з чистоти перепису. (Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie. - Lwów, 1921. - Z.2. - S.81). Однак, в процесі роботи виявилось, що справа значно складніша. Текст книги не був впорядкований, індекс неаввершений, помітки на рукописі були маловартісними для самого видання, що О.Полячківна пояснювала недосвідченістю у видавничих справах такого молодого історика, яким був С.Соханевич. Його роботу необхідно було фахово зревідувати, надавши їй монолітного видавничого характеру, враховуючи наявні на той час нові методологічні дослідження на терені археографії. Ось чому робота над виданням книги ради м.Дрогобича 1542-1563 рр. була відкладена на 17 років (P o l a c z k ó w n a Н. Księga radziecka miasta Drohobycza 1542-1563 // Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego we Lwowie. - Lwów, 1935. - R.XV. - Z.1. - S.33-34).

⁴⁸ P o l a c z k ó w n a Н. Księga radziecka miasta Drohobycza 1542-1563 z I mapa i 2 tablicami. - Lwów, 1936. - S.LXXIII.

⁴⁹ ЦДА України у м.Львові. - Ф.129. - Оп.3. - Спр.285. - Арк. 5.

⁵⁰ ЦДА України у м.Львові. - Ф.129. - Оп.3. - Спр.285. - Арк.9-11.

вичення в правах галицько-руського населення в історичній Польщі приймало найяскравіші форми в городському житті"⁵¹, а сама ідея релігійних і національних утисків стала починаючи від народників провідною в нашій урбаністиці, де "пропагандистські цілі приглушили нормальні наукові амбіції. Ця ідея перетворилась в погану історіографічну традицію із шкідливими наслідками, що обмежували доробок минулого баластом націоналізму, народної мегаломанії, комплексів і упереджень"⁵². І хоч на сучасному етапі є розуміння необхідності відходу від даного стереотипу⁵³, все ж проблема залишається актуальною, бо справа рідко доходить до практичного її втілення й історики не можуть відірватися від "сатанинського ворога справжньої історії - манії судити"⁵⁴, коли минуле активно використовується для вирішення політичних завдань сьогодення. Ось чому звертає на себе увагу нетрадиційний ракурс статті невідомого автора "Проба польсько-руського примирення на терені Дрогобича в половині XVI ст".

XVI ст. - це період, коли в містах, які були базовані на магдебуртїї і в яких до цього часу пройшов процес олігархізації влади, громадою створюються контрольні органи на зразок Колегії сорока мужів, що діяла у Львові з 1577 р. Це час впертої боротьби поспільства за розширення своїх прав⁵⁵. Саме цей складний період і аналізує невідомий нам автор щойно названої статті, подаючи копію цілої низки документів, які стосуються даної проблеми. Важливо, що автор нетрадиційно підходить до даної теми, намагаючись показати не так утиски українського населення (деякі зауваги стосуються й історії євреїв у Дрогобичі) чи боротьбу, яка велась за зрівняння прав католицької і некаатолицької громад, як ті успіхи, котрі були досягнуті у цій

⁵¹ Там же. - Арк.10.

⁵² Janeszek A. Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo Belskie od schyłku XIV początku XVII w. - Warszawa, 1993. - S.292-293; K o h u t Z. Białoruś, Rosja i Ukraina od XVI do XVIII wieku. Ich stosunki polityczne. Tematy do dyskusji // Między Wschodem a zachodem Rzeczpospolita XVI-XVIII w. - Warszawa, 1993. - S.13.

⁵³ У новітній історичній літературі стали з'являтися сентенції на кшталт: "Потрібно відійти від односторонніх і спрощених оцінок взаємовідносин Польщі і України, що базуються, як правило, на висновках про антагонізм поляків і українців в соціальній та релігійній сферах. В історії великих слов'янських народів існувало більше чинників, що сприяли їх об'єднанню, аніж конфронтації, конфліктам і війнам". (С м о л і й В., Г о л о в к о О. Проблема українсько-польських зв'язків доби феодалізму в українській радянській історіографії // Україна і Польща в період феодалізму. - К., 1991. - С.7).

⁵⁴ Саме таке визначення однієї з найбільших вад політизації історії як науки дав відомий філософ історії Марк Блок (Б л о к М. Апологія історії или ремесло историка. - М., 1973. - С.27).

⁵⁵ P t a ś n i k J. Walki o demokratyzację Lwowa od XVI do XVIII wieku. - Lwów, 1925. - 32 s.

боротьбі, підкреслюючи, однак, що це "рідкий випадок такого місцевого примирення двох народів, який зустрічаємо на терені г.Дрогобича"⁵⁶. Такою мирною угодою, що виділяється у статті, була укладена 29 січня 1556 р. у час найактивнішої боротьби між православними і католиками м.Дрогобича угода, в силу якої "поляки відступили від свого привілею, на основі котрого невільно було будувати церкви в місті. Оба народи помирилися із собою на терені г.Дрогобича і зобов'язались не вести ніяких спорів перед королями"⁵⁷. В дійсності "ця угода не обмежувалась виключно до церковно-релігійних справ, але обнімала всі сторони городського життя"⁵⁸. Не обмежується цією угодою і автор дослідження. Наступною проблемою, якої він торкається, є участь русинів в органах самоуправління Дрогобича. Це знову важливо через ряд штампів та часто неоправданих узагальнень, які утвердилися у літературі. Так, у М.Грушевського читаємо: "В особливо важких умовах опинився при нових міських порядках місцевий туземний елемент... Останнє (магдебурзьке право) часто використовувалось лише привілейованою колонією німців і поляків, а туземне населення позбавлялось громадянських прав"⁵⁹. Н.Полонська-Василенко ствердить: "Статути магдебурзького права у більшій частині міст застерігали, що правне населення міста повинно належати до римо-католицької віри. Це вносило тяжке ускладнення в життя міст, де більша частина людности була православна. Ледве вдалося їм дістати право обирати одного-двох представників до лави та ради. У Львові, наприклад, православні українці не мали права займати жодної посади і навіть мешкати могли лише в невеликій ділянці міста (Руська вулиця). Так само було в Перемишлі, Дрогобичі тощо"⁶⁰. Та й І.Франко зазначає: "...вироблялась по руських містах така практика, що русини стояли там на рівні з жидами"⁶¹, тобто були відтіснені до особної

⁵⁶ ЦДА України у м.Львові. - Ф.129. - Оп.3. - Спр.285. - Арк.9.

⁵⁷ Там же. - Арк.4.

⁵⁸ Там же. - Арк.9.

⁵⁹ Грушевський М. Очерк истории украинского народа. - К., 1991. - С.143.

⁶⁰ Полонська-Василенко Н. Історія України. - К., 1992. - Т.1. - С.358.

⁶¹ Дисонансно в цьому плані виглядає підкріплене документами твердження автора аналізованої статті: "Жидам невільно було мешкати в г.Дрогобичі від самого початку, а формально на основі декрету Ст.Баторія 1578 р., котрий дозволив їм лиш торгувати в городі протягом 3 днів. Мимо всього жиди вдерлися до середини города і вже 1663 р., як ствердила люстрація, мали 15 домів, котрі стояли на старостянським ґрунті..." (ЦДА України у м.Львові. - Ф.129. - Оп.3. - Спр.285. - Арк.4-5). Про становище євреїв див.; K u t r z e b a S. Stanowisko prawne żydów w Polsce w XV stuleciu // Przewodnik Naukowy i Literacki. - S.1007-1018, 1147-1156.

дільниці, не мали мати домів на Ринку, належати до цехів, бути бур-мистрами..."⁶² На певному етапі все це мало місце, хоч ніколи не було абсолютотом. Так, попри заборони, не поодинокими були випадки купівлі українцями будинків за межами вулиці Руської⁶³. Автор згаданої статті наголошує, що були і документи іншого плану. Сигізмунд I декретом 1523 р. постановив, щоб 2 консули міської ради обирались з-поміж русинів⁶⁴. Цей розпорядок був затверджений у 1530 р. на генеральному сеймі, але вже через 5 місяців під натиском католиків руське населення дістало тільки одне місце в міській раді і в міській лаві. Однак вже цей порядок дотримувався доволі ретельно. За даними тої ж таки дрогобидької радецької книги 1542-1563 рр., щоразу на 5 консулів припадав один представник руської громади міста⁶⁵. Все це факти, які трактувались з різних позицій⁶⁶, а ще частіше просто уникались дослідниками, тому досить своєрідний розгляд їх невідомим львівським істориком може викликати інтерес, причому не лише краєзнавців-дрогобичан.

Тому ж складному і далеко не однозначному в оціночному плані періоду формування нових контрольно-адміністративних органів управління, періоду запеклої боротьби за зміну статусу як національних, так і соціальних окремих груп присвячена стаття згадуваної у рецензіях Анни Дерфлер⁶⁷ "Боротьба львівського простого народу з олігархією патрициїв", два українських рукописних варіанти, польський рукописний варіант і польський машинописний варіант якої

⁶² Франко І. Іван Вишеский, його час і письменницька діяльність // Франко І. Повне збр. тв.: У 50-ти томах. - К., 1980. - Т.28. - С.262.

⁶³ Срібний Ф. Студії над організацією Львівської Ставропгії (від кінця XVI - до половини XVII ст.) // ЗНТШ. - Львів, 1911. - Т.56. - С.57.

⁶⁴ Подібні привілеї мали місце й у інших містах, зокрема, за королівським наказом 1635 р. православне населення Яворова отримало право обирати одного представника у раду і лаву міста (Стрішенець М. Магдебурзьке право в містах України другої половини XVI - середини XVII ст. // Актуальні проблеми розвитку міст та міського самоврядування (історія і сучасність). Теми міжнародної науково-практичної конференції; м.Рівне, 7-9 квітня, 1993 р. - Рівне, 1993. - С.31). І таких прикладів можна навести чимало.

⁶⁵ Роласкówпа Н. Księga radziecka miasta... - S.13, 63, 72, 79, 82 ЦДА України у м.Львові. - Ф.129. - Оп.3. - Спр.285. - Арк.3.

⁶⁶ Я.Ісаєвич вважає такий факт не перемогою, а поразкою православної громади міста, бо королівський мандат на практиці виконувався не в повному обсязі (Исаєвич Я. Город Дрогобыч в XVI-XVIII вв. - Львов, 1960. - С.13-14).

⁶⁷ Список друкованих праць А.Дерфлер див.: ЦДА України у м.Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1-ос. - Спр.2. - Арк.2. Детальніше біографічні дані А.Дерфлер встановити не вдалось.

теж зберігаються у фондах ЦДА України у м. Львові⁶⁸. Написана ця стаття у 1940 р.⁶⁹

Розглядаючи основні атрибути міського громадянства, Анна Дерфлер підкреслює необхідність його для жителів саме для втілення в життя того характерного для міської історії пізнього середньовіччя "виду демократії, утвореного привілеєм Опольчика", при якому міська влада щорічно обиралась громадянами міста і при якому зберігалась хоч якась потенційна можливість зайняти цю урядову посаду. А це й справді було досить важливо. Як підкреслює автор: "Уряд радника, пошана з якою громада відносились до "славного" члена міської ради й користі, які уряд цей зі собою привносив, варті були боротьби"⁷⁰. Хоч радник і не отримував грошової платні безпосередньо за виконання своїх обов'язків, якщо уряд цей був лише почесний, однак і не платив жодних податків від свого нерухомого майна, ні королівських⁷¹, ні, тим паче, міських (правда, у випадку великої нерухомої власності радника намагались обмежити неоподатковану частину, як правило, до будинку, в якому сам радник мешкав, але і це було вагомим в економічному плані). Крім того, урядовці отримували на свята подарунки, частіше провізією. Коли одружувався сам радник чи його син або коли йшла заміж його донька, отримували вони від ради міста цінні подарунки. Причому про розмір цих дарів, як зазначає А. Дерфлер, можемо судити з того факту, що в середині XVII ст. приймається рішення, що відведені на шлюби витрати ради не мають перевищувати 60 злотих⁷² на одного обдарованого. І все ж найбільш

⁶⁸ ЦДА України у м. Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.19. - Арк.1-58.

⁶⁹ Сама проблема неодноразово піднімалась у літературі: P t a ś n i k J. Walki o demokryzacje... - S.1-23; Z u b r z y c k i D. Kronika miasta Lwowa. - Lwów, 1844. - S. 14, 26, 167, 201.

⁷⁰ ЦДА України у м. Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.19. - Арк.30.

⁷¹ Така практика характерною була не лише для Львова, але і ряду інших міст. У листі королева Бона (1556 р.) підкреслює, що коведьські бурмистри не хочуть триматись своїх урядів, бо "...жодного пожитку і користі з праці своєї не мають, лише шкоди і кривди великі". Як наслідок, королева звільняє їх від сплати чиншів та податків (Див.: З а я ц я А. Урбанізаційний процес на Волині в XVI - першій половині XVII ст. / Автореферат дис. на здобуття вченого ступеня канд. іст. наук. Рукопис. - Львів, 1994. - С.183).

⁷² Для порівняння можемо навести такі дані: 55-57 польських злотих - грошовий вираз річних феодальних повинностей від півланового господарства на кінець XVI ст. у с. Річиця Львівського староства (З в а р и ч В., Ш у с т Р. Грошова вартість монетних скарбів руського та белзького воеводств у XVI - першій половині XVII ст. // З історії стародавності і середньовіччя. Вісник Львівського університету. - Львів, 1988. - Вип. 24. --С.102); королівські прибутки з овуцького староства в 1604 р. складали 300 злотих, таку ж суму - 300 злотих - платили королю як податок київські міщани 1606 р. (К о т л я р М.

важливою статтею доходів радників від виконання ними обов'язків, був щопіврічний пай, який вони отримували від поділу каси ради. "Що доходи ті були великі, про це свідчить факт, що рада закупила з цих грошей села Сихів і Зубра, які радники вважали за свою виключну власність"⁷³. Ось чому посада радника була такою важливою і так важливо було мати хоч ефемерну надію її колісь обійняти, а отже, ще більш важливо було вже діючим радникам якнайдовше і якнайміцніше утримувати свої позиції.

У XVI ст. урядуюча міська рада, порозумівшись з львівським старостою Станіславом з Ходча і отримавши потім підтвердження вже докнаного факту від Оттона (нового львівського старости, брата Станіслава) без згоди на те громадян, кооптувала до свого складу ще 6 радників, визнавши свій уряд за довічний і утворивши таким чином колегію в складі 12 чоловік. При цьому 6 радників безпосередньо виконували керуючі функції, а решта з дорадчими голосами чекали наступного року. Щорічний урочистий церемоніал виборів міської ради, який ще раніше став формальним, поступово був зовсім занедбаний. У такий спосіб було утворено довічну колегію, яка в разі смерті або відмови одного з членів поповнювалась через самокооптацію. Ця колегія була незалежна, з одного боку, від загалу громадян, які вже не мали впливу на вибори, а з другого боку, - від представника короля, який, згідно з привілеєм Опольчика, мав би щорічно затверджувати вибори радників. Така еволюція львівської міської ради пройшла досить легко, без особливих ексцесів. Але виникає питання, як таке могло бути з огляду на важливість проблеми для жителів міста. Анна Дерфлер дає досить цікаву відповідь на це, вказуючи дві причини такої легкої олігархізації влади Львова: по-перше, угода радників з львівським старостою; по-друге, важка ситуація у самому місті, коли

Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV - XVIII ст. - К., 1981. - С.109); за 1 злотий в 1560 р. можна було купити 2 пари чобіт, а в 1633 р. через революцію цін, що відбувалась в цей час в Європі, вже за 4 злотих 28 грошей у Львові можна було купити тих же 2 пари чобіт; у 1524 р. на Львівському ринку 30 гарпців меду продавали за 1 злотий, а вже через 100 років - у 1628 р. - лише 3 гарпці меду тощо (H o s z o w s k i S. Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku. - Lwów, 1928. - S.178, 183). Детальніше про вартість золотого і його співвідношення з іншими грошовими одиницями, що були в обігу в XVII ст. див.: К о т л я р М. Нариси історії... - С.100 - 115; Ч е р н о в Є. Про грошовий обіг на Україні у XVII ст. // Історичні джерела та їх використання. - К., 1966. - Вип. 2. - С.194-202. Прикладом майнового стану львівської верхівки може бути рахункова книга Мельхера Шольца Вольфовича і Павла Боїма (1600-1604) та склепова книга Мація Гайдера (1617-34, 1646). Див.: К р и п 'я к в и ч І. Матеріали до історії торгівлі Львова // ЗНТШ. - Львів, 1905. - Т.XIV. - С.1-46.

⁷³ ЦДІА України у м.Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.19. - Арх.30.

було не до боротьби за владу, через величезну пожежу у Львові⁷⁴ (Автор називає 1507 р., але, думаю, це описка, очевидно, малась на увазі пожежа 1527 р., бо у 1507 р. у Львові пожежі не було, перед тим вона була лише в 1504 р.⁷⁵, але далеко не такої руйнівної сили, щоб так кардинально вплинути на розстановку сил у місті. У полум'ї 1504 р. згоріло лише 7 веж міста⁷⁶. Втрата звісно велика, але далеко не трагічна. В черговий раз місто горіло в 1511 р., тоді вже вогонь знищив половину Львова⁷⁷, але і це було досить звичною справою і не могло змінити перебігу історичних подій. Рубежем, своєрідним рубіконом у долі міста стала пожежа 1527 р., яка спалахнула 3 червня в броварні, правдоподібно, через необережність під час варіння пива⁷⁸. У результаті Львів згорів вщент, від величезного на той час міста залишилися лише ратуша, костюл і монастир Францисканів. Зімоворич порівнює цю пожежу із руйнуванням Трої та Єрусалима. Вогонь палахкотів доти, поки не спалив все, що міг спалити. "З квітучого міста залишилися руїни і попелища. В межах мурів спалено все аж до фундаментів. Від брами до брами стирчали лише рештки закопчених стін, коменів, згарищ, що ще диміли"⁷⁹).

У той момент, коли місто впало під натиском стихії, коли треба було практично з нічого виводити його на колишній рівень економічного, культурного і політичного центру держави, місту необхідна була сильна влада, яка б уживала рішучих, кардинальних заходів, відстоювала його інтереси перед королем і державними урядовцями. Цією ситуацією і скористались львівські радники, які, слід зазначити, добре дбали перед королівським урядом про найрізноманітніші привілеї для міста, що сприяли його відбудові. Тому то, "пригноблений нещастям "простий чоловік", може навіть і вдячний "панам"

⁷⁴ Там же. - Арк.21.

⁷⁵ Загалом пожежі в місті були не рідкісним явищем. За 1381-1734 рр. місто горіло 14 раз (Вадецькі К. Memoriał pożaru miasta Lwowa. - Lwów, 1927. - S.22 анкети, власноручно заповнену Карлом Семеновичем Бадецьким, вже як працівником радянської архівної установи див.: ЦДІА України у м. Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1-ос. - Спр.2. - Арк.45-46). Невідомий автор хронології пожеж Львова XIV-XVIII ст. вараховує 23 пожежі у місті, які згадуються у львівських актових джерелах та роботах Зімоворича і Алембека (ЦДІА України у м. Львові. - Ф.52. - Оп.1. - Спр.41. - 4 арк.). Зубрицький подає 26 великих пожеж міста (Zubrzycki D. Kronika... - S.52, 122, 126, 138, 149, 150, 177, 187, 194, 195, 205, 231, 232, 249, 258, 265, 288, 283, 290, 300, 377, 423, 430, 465, 475; Notz K. Index do "Kroniki miasta Lwowa" D.Zubrzyckiego (рукопис). - Lwów, 1891. - S.198).

⁷⁶ ЦДІА України у м.Львові. - Ф.52. - Оп.1. - Спр.41. - Арк.1.

⁷⁷ Там же. - Арк.2.

⁷⁸ Czółowski A. Wstęp // Вадецькі К. Memoriał pożaru... - S.11.

⁷⁹ Ibid. - S.15

радникам за поміч, вдовольнився формальною церемонією виборів міської ради, яка заховувалась й надалі - та не вважав на це, а може й не покопався, що тут доконалося обмеження його прав. А потому, коли громада похопилась, було вже за пізно, а до зміни становища ради вже не дійшло. Радники вміли бо успішно боронити своєї дубичі...⁸⁰. І хоч вже в 40-х рр. XVI ст. новий львівський староста (Микола Гербурт (Одновський)⁸¹), підтримуваний (правда, досить слабо) громадою міста, починає боротьбу з олігархією влади та не досягає успіху, бо рада добилась нових поступок від короля - у 1541 р. Сигізмунд I, відмовивши всім домаганням старости, затвердив довічність радників, давши старості лише право "досигування" (визначення) бурмистра з-поміж кандидатів, запропонованих самою радою⁸². Поступово формується кілька могутніх родин, що й приборали управління містом у свої руки. "Рада переходить від аристократичної форми правління до олігархії"⁸³. Боротьба поспільства однак не припиняється, хоч спершу не є такою енергійною, щоб змінити перебіг подій. І лише нова хвиля народного невдоволення, що зростає вже в 1576 р., привела до певних змін. Після ряду перипетій і судової тяганини, 25 травня 1577 р. король Стефан Баторій видає в Мальборку постанову⁸⁴, якою затвердив довічність уряду радників та їх виключне право на маєтності Сихів та Зубра, які закушені були з фондів радецької каси; громада натомість осягнула своє представництво у вигляді інституції *Quadragesimaria*-ту⁸⁵, який складався з 20 представників купецтва та 20 представників від ремісників. Але вони не увійшли до складу міського уряду, не мали ніякої реальної влади і були лише контрольним органом, без згоди якого не можна було провести ніяких основних змін у міському господарстві.

Ще одним певним успіхом громади було встановлення фінансового контролю в формі спеціальної комісії (лонгерії), до складу якої мали входити представники ради, 4 лавники, 6 представників міської гро-

⁸⁰ ЦДДА України у м. Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.19. - Арк.21.

⁸¹ *Urządnicy województwa ruskiego XIV-XVIII wieku. Spisy* / Opr. K. Przyboś. - Kraków, 1987. - S.152.

⁸² ЦДДА України у м. Львові. - Ф.131. - Спр.422. - Арк.1; Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові 1233-1790 / Склали О.Куччинський, С.Ружицький. - К., 1972. - С.238-239.

⁸³ ЦДДА України у м. Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.19. - Арк.22.

⁸⁴ Там же. - Ф.131. - Спр.576. - Арк.4; Каталог пергаментних документів... - С.329-331.

⁸⁵ Такі ж органи виникали в цей час і в інших містах Речі Посполитої, як, наприклад, в Олиці (Т х о р В. Міське самоврядування на Волині у другій половині XVII-XVIII ст. // Актуальні проблеми розвитку міст та міського самоврядування (історія і сучасність). Теми міжнародної науково-практичної конференції; м.Рівне, 7-9 квітня, 1993 р. - Рівне, 1993. - С.33) тощо.

мади та евенгуально представник короля. Перед цією лонгерією рада мала звітувати про використання громадських коштів. Хоч щорічна виборність цих органів і, перш за все, *Quadragintavira*-ту була документально обумовлена, але цей уряд, утворений після отриманих з Кракова інструкцій, був фактично від початку довічний, оскільки щороку в списках його зустрічаємо одних і тих же осіб⁸⁶. Не простою була справа і з лонгеріями. До цієї господарської комісії представник простого народу ввійшов лише в 1604 р., після гострої соціальної перепалки громади з радою, що розпочалась на початку XVII ст. і яку очолив Ян Алембек⁸⁷. Боротьба 1602-1604 рр. завершилась поширенням прав громади головню на фінансові справи міста. Саме в цей час у склад лонгерату входить крім радника та лавника представник *Quadragintavira*-ту. Лонгери все ж не обирались вільно представниками громадян, а призначались радниками, тому вони були досить сильно заангажовані інституцією, діяльність якої мали контролювати. Прагнула громада мати вплив і на оцінкову комісію, від якої значною мірою залежав справедливий розподіл персональних податків. Саме з 1604 р. до складу цієї комісії входили 2 радники, 2 лавники, 4 представники *Quadragintavira*-ту та 2 вірменських і 2 руських старшини. Крім того, з 1604 р. до будівельної комісії міста крім радника та лавника входив і репрезентант громади в особі члена *Quadragintavira*-ту. "Врешті здобув народ право контролю над міськими будівлями та зв'язаними з ними розходами"⁸⁸.

Крім протистояння громади і ради, розглядає А. Дерфлер і позицію лави у цій боротьбі, а ця позиція змінювалась, природно, із зміною ситуації в уряді і місті загалом. На початкових фазах соціальної боротьби твердо стоїть лава на боці ради. Та це й зрозуміло, адже, з одного боку, від радників залежав вибір вїйта⁸⁹, що очолював лаву, з другого - впливало й те, що з-поміж лавників дообирались радники, а це, в свою чергу, було жаданим для кожного члена лави. "Однако ж з часом, коли власть радників надмірно розросталась, коли вони давали відчутти свою сваволу і лаві, коли рада почала зневажливо відноситись до лави, починає наростати опозиція і серед лавників"⁹⁰. І вже на початку XVII ст. лава рішуче стає в опозицію до ради на боці гміни і *Quadragintavira*-ту. Так поступово формується протистояння різних

⁸⁶ ЦДІА України у м. Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.19. - Арк.25.

⁸⁷ Детальніше про це див.: Charewiczowa L. Alembek Jan // Polski Słownik Biograficzny. - Kraków, 1985. - Т.1. - S.74-75.

⁸⁸ ЦДІА України у м. Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.19. - Арк.28.

⁸⁹ Ці компетенції отримала рада привілеєм Владислава Опольчика 1378 р.

⁹⁰ ЦДІА України у м. Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.19. - Арк.28.

гілок міської влади, що деструктивно впливає на розвиток самого міста загалом.

Це вичленення такого складного, неоднозначного, але разом з тим цікавого, важливого, навіть переломного етапу в історії Львова робить статтю А.Дерфлера особливо помітною. Підняті автором проблеми допомагають краще зрозуміти як попередній період історії міста, так і наступні події, що розгорталися тут. Але особливо суттєвим є те, що при розгляді соціальних проблем і боротьби навколо них, ми не помічаємо ідеологічної заангажованості автора, що стало вже таким звичним для сучасної історіографії, натомість, спостерігається чітка документальна засвідченість фактів, що розглядаються. Дається взнаки вплив відомої історичної школи і досвід архівного працівника. Стаття А.Дерфлера, без сумніву, важлива і на сучасному етапі досліджень історії Львова і, можливо, в ширшому контексті.

Серед львівських істориків, ім'я яких згадується в наведених рецензіях є і Войтих Гейнош, одна з неопублікованих статей якого з історії Львова зберігається у фондах львівського архіву⁹¹. Його перу нале-

⁹¹ **Войтих Гейнош** народився 3 квітня 1895 р. у сім'ї малоземельного селянина в 1906-1914 рр. навчався в гімназії в Ярославі, яку закінчив з відзнакою. Брав участь в I світовій війні, був захоплений в полон і тривалий час як військово-полонений перебував в Туркестані. На батьківщину повернувся лише в 1920 р. 1920-1924 рр. навчався у Львівському університеті (відділ права та окремі історико-господарські студії при філософському відділі). 1924 р. здобув ступінь доктора права та філософський абсолюторіум (диплом про вищу освіту). Одночасно, 1921-1925 рр. працював аплікантом у Земському архіві у Львові. 1925-1929 рр. займався судовою практикою. Після короткочасної роботи в Дрогобичі, В.Гейнош повернувся до Львівського земського архіву, обійнявши 1930 р. посаду архівіста, яку займав аж до II світової війни. Архівна праця поєднувалася В.Гейношем з науковою та видавничою. Він співпрацював з Історичною Комісією Польської Академії Мистецтв, був членом-кореспондентом Варшавського наукового товариства, членом Наукового товариства у Львові, секретарем Польського історичного товариства тощо. В.Гейнош студював право в Празі та Відні. 10 грудня 1936 р. він габілітувався у відділі права Львівського університету, в результаті чого отримав ступінь доцента польського права і читав ряд правничих курсів в університеті Яна Казимира: у 1938-1939 рр. - на теми: "Вступні відомості з історії джерел давнього польського права" та "Початок і розвиток шлїдапства у давній Польщі", а у 1939-1940 рр. - на теми: "Вибрані проблеми з історії устрою давньої Польщі", "Історична генеза польського села" та "Нарис державного права Польщі".

На початку війни певний час продовжував працювати у Львівському архіві, а в 1942-1944 рр. проводив навчання у таємному університеті. З березня 1944 р. керував роботою архівного відділу в Тинцю під Краковом, а вже 1945 р. перейшов в якості архівіста до державного краківського архіву, одночасно проводячи заняття в Ягеллонському університеті. В тому ж 1945 р. В.Гейнош перевівся в університет ім. М.Коперника в Торуню, де як професор, а згодом як завідувач кафедрою Історії устрою Польщі і давнього польського права і працював

життя чимало розвідок, у тому числі про польського історика права О.Бальцера⁹², директора львівського архіву, доктора права Львівського, Варшавського, Празького університетів, почесного доктора права Познанського і Віленського університетів, члена різних наукових товариств і академій ряду держав, автора багатьох цінних історичних і правознавчих досліджень, засновника наукового товариства у Львові⁹³, одного з найвідоміших і шанованих львівських істориків,

до кінця життя. Крім того, у повоєнні роки В.Гейнош був співпрацівником Комісії слов'янознавства ПАН, членом Торунського наукового товариства, Товариства польських архівістів, Польського товариства археологічного, Польського філософського товариства, Польського народознавчого товариства. В.Гейнош активно займався громадською діяльністю. За заслуги перед народом він був відзначений Золотим Хрестом Заслуги (1938 р.; показаво, що тільки 8 липня 1936 р. надійшло до Львова циркуляр Міністерства віросповідання і суспільної освіти про порядок відзначення службовців цим орденом: ДАЛО. - Ф.21. - Оп.1. - Спр.542. - 16 арк.; на 1938 р. лише 6243 чол. в Польщі були нагороджені цим орденом, загалом за 1923-1938 рр. Золотий хрест Заслуги отримали 15576 чол. (B i g o s z e w s k a W. Polskie ordeny i odznaczenia. - Warszawa, 1989. - S.65), Офіцерським Хрестом (1956), Командорським Хрестом Відродження Польщі (1966). Помер В.Гейнош 22 червня 1976 р. в Торуні.

Список праць В.Гейноша, опублікованих до 1 вересня 1930 р. див.: ЦДА України у м.Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1-ос. - Спр.2. - Арк.3-4, 16; Ф.145. - Оп.1. - Спр.58. - Арк. 12, 15, 18, 22, 20, 24, 26, 27, 32, 35, 38, 40, 43, 47, 50, 53, 55, 57, 59, 61, 64, 67, 69, 72, 78, 81, 83, 86, 89, 90, 93, 96, 99, 103, 118, 120, 123, 128, 132, 135, 138; Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1936/1937 i 1937/1938. - Lwów, 1937. - S.20; Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1938/1939. - Lwów, 1938. - S.16; Spis wykładów w roku akademickim 1938/ 1939. - Lwów, 1938. - S.9; Spis wykładów w roku akademickim 1939/1940. - Lwów, 1939. - S.9, 49; Zmiany w składzie Towarzystwa // Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego w Toruniu. - 1976. - N.30. - Toruń, 1977. - S.59; Informator Nauki Polskiej. - Warszawa, 1958. - S.103; J a s i ń s k i K. W. Hejnosz (1895-1976) // Zapiski Historyczny. - T.42. - 1977. - Z.3. - S.187-189; K a l l a s M. Wojciech Hejnosz (1895-1976) // Czasopismo Prawno-Historyczne. - 1977. - T.XXIX. - Z.1. - S.163-165).

⁹² H e j n o s z W. Prof. Oswald Balzer jako historyk praw słowiańskich // Ruch Słowiański. - Lwów, 1933. - R.VI. - N.4. - S.53-56; N.8. - S.156-157.

⁹³ P o l a c z k ó w n a H. Działalność Oswalda Balzera na polu słowianoznawstwa // Ruch Słowiański. - Lwów, 1929. - R.II. - N.3. - S.116-117; B a l z e r O. W sprawie założenia Towarzystwa dla popierania nauki polskiej we Lwowie // Kwartalnik Historyczny. - Lwów, 1900. - R.XIV. - Z.III. - S.I-IX; P o l a c z k ó w n a H. Plan wydawnictwa dalszych tomów Piśm pośmiertnych Oswalda Balzera // Sprawozdania Towarzystwa naukowego we Lwowie. - Lwów, 1936. - R.3. - Z.II-III. - S.152-157; P o l a c z k ó w n a H. Oswald Majar Balzer // Archeion. - Warszawa, 1933. - R.XI. - S.7-19; P t a s z y c k i S. Moje wspomnienie osobiste o s. p. prof. Oswaldzie Balzerze // Archeion. - Warszawa, 1933. - R.XI. - S.1-6; M e d y ń s k i A. Ilustrowany przewodnik po cmentarzu Łyczakowskim. - Lwów, 1937. - S.109-110; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1919/1920. -

асистентом якого працював В.Гейнош. Останній активно опрацьовував архівні матеріали, допомагаючи історикам у підготовці ряду важливих публікацій. Так В.Гейношеві висловлював щире подяку Пшемислав Домбковський⁹⁴ за допомогу у копіюванні документів архіву при підготовці до публікації чергової книги із серії досліджень судових книг руського і белзького воєводств, що було розпочато в 1915 р.⁹⁵ В.Гейнош приділяв увагу і проблемам регіональної історії, зокрема історії Львова. На жаль неопублікованою залишилась його стаття "Історичний нарис правового і суспільного устрою давнього Львова (XIII-XVIII ст.)"⁹⁶, написана у 1940 р., що нині зберігається у ЦДА України у м.Львові. Будучи надто загальною (автор намагається охопити півстоліть історії міста, а це можливо зробити лише схематично), стаття була важливою і на часі, адже став дослідження середньовічного Львова, цього "культурного центру України, метрополії механіків"⁹⁷, виглядав далеко не найкраще. Як зазначав І.Німчук: "Що ж торкається Львова, який відіграв і відіграє велику роль у нашій історії, то тут справа остільки сумніша, що наші сусіди-поляки видали досі цілі десятки поважних наукових монографій і цілі сотні

Lwów, 1920. - S.10; Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1925/1926 i 1926/1927. - Lwów, 1926. - S.12; Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1927/1928. - Lwów, 1927. - S.9; Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1928/1929 i 1929/1930. - Lwów, 1930. - S.12; Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1930/1931 i 1931/1932. - Lwów, 1931. - S.90; Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1932/1933. - Lwów, 1933. - S.87; Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1933/1934 i 1934/1935. - Lwów, 1934. - S.81; Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1928/1929. - Lwów, 1930. - S.18-28; Program wykładów na rok akademicki 1930/1931. - Lwów, 1930. - S.9; Archiwum ziemskie we Lwowie w latach 1920-1926 // Archeion. - Warszawa, 1927. - R.I. - Z.III. - S.185; Sprawozdania Towarzystwa naukowego we Lwowie. - Lwów, 1934. - Z.I. - S.98-99; ЦДА України у м.Львові. - Ф.145. - Оп.1. - Спр. 251. - Арк. 7, 8, 13, 15; Там же. - Ф.55. - Оп.1. - Спр.69. - Арк. 3.

⁹⁴ Skład uniwersytetu w roku akademickim 1919/1920. - Lwów, 1920. - S.13; Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1925/26 i 1926/27. - Lwów, 1926. - S.14; Skład uniwersytetu w roku akademickim 1927/28. - Lwów, 1927. - S.11; Skład uniwersytetu w latach akademickich 1928/29 i 1929/30. - Lwów, 1930. - S.14; Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1928/1929. - Lwów, 1930. - S.51-52; Program wykładów na rok akademicki 1930/1931. - Lwów, 1930. - S.9; Skład uniwersytetu w latach akademickich 1930/31 i 1931/32. - Lwów, 1931. - S.92; Skład uniwersytetu w roku akademickim 1932/33. - Lwów, 1932. - S.84; Spis wykładów w roku akademickim 1938/1939. - Lwów, 1938. - S.8; Spis wykładów w roku akademickim 1939/1940. - Lwów, 1939. - S.8

⁹⁵ Dębowski P. Palestra i księgi sądowe sanockie w dawnej Polsce // Pamiętnik Historyczno-Prawne. - Lwów, 1925. - T.I. - Z.6. - S.188.

⁹⁶ ЦДА України у м.Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.21. - 22 арк.

⁹⁷ Грушевський М. На порозі нової України. - К., 1918. - С.14.

популярних публікацій, присвячених його історії, поодиноким його будівлям, родам і т. д., а ми щойно в останніх роках починаємо дещо ближче цікавитися колишньою столицею наших володарів"⁹⁸. Звісно, не слід забувати такі здобутки у дослідженні історії Львова, як розвідки І.Шараневича та інших, але слід визнати, що І.Німчук багато в чому має рацію. А оскільки й у повоєнні роки не так вже багато було спеціальних розвідок щодо історії Львова, то робота В.Гейноша заслуговує на увагу, тим паче, що тут немало цікавих думок.

Підмічаючи строкатість національного складу середньовічного Львова, а отже, і складність та неодномірність його історії, В.Гейнош підкреслює: "Коли хочемо пізнати історію тих часів, то не досить розглянути загальні правні основи чи постанови, які виступають в тих часах, але треба глибоко й подрібно розважати ті відносини, які існували в кожній бодай визначнішій громаді, бо тоді досперва можливо буде нам пізнати реальний і правдивий образ минулого"⁹⁹. Твердження це актуальне і нині, особливо для дослідників урядових інституцій давнього періоду історії міст. Адже саме збивання на манівці етніоісторії стало досить характерним для дослідників-сучасників Гейноша. Але, як відомо, "історія України - це не історія української етнічної маси (етнізм не є об'єктом історії), а міряна лінеарним часом багатоперспективна об'єктивна візія минулого усіх типів і спільнот, що існували на теперішній українській території в минулому"¹⁰⁰. Це осягнув львівський історик, намагаючись піднятися над національним суб'єктивізмом.

У роботі В.Гейноша побіжно піднімається цілий ряд різноманітних питань. Розглядаючи проблему національностей у місті, автор насамперед торкається питання про німецьких поселенців і, в зв'язку з цим, - обсягу існуючого у місті німецького права¹⁰¹. Підкреслюючи багатонаціональність міста і вказуючи на джерельне підтвердження існування німецької громади у Львові ще за часів Данила Романовича, Гейнош, однак, схиляється до думки, що в ті часи місто не мало загального локаційного привілею на німецькому праві, а елементи маґдебургії існували лише для німецької громади, що утворилась у місті із численних ремісників-переселенців¹⁰². І лише після того, як зруй-

⁹⁸ Ні м ч у к І. Про давній Львів // Діло. - 1932. - 3 червня. - С.2.

⁹⁹ ЦДІА України у м.Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.21. - Арк.2.

¹⁰⁰ П р і ц а к О. Що таке історія України? // Слово і час. - №1. - 1991 - С.60.

¹⁰¹ Елементом руського права присвятив В.Гейнош окреме дослідження: Н е j - п о s z W. Fragmenty "Iuris Ruthenici" na Rusi Czerwoney pod koniec średniowiecza // Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie. - Lwów, 1931. - R.XI. - Z.I. - S.13-14.

¹⁰² Г е й н о ш В. Историчний нарис правового і суспільного устрою давнього Львова (XIII-XVIII ст.) // ЦДІА України у м.Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.21. - Арк.5. Про німецькі поселення у місті див.: Ш а р а н е в и ч І. Стародавни

нований у боротьбі з поляками, татарами і литовцями Львів був відбудований на новому місці у середині XIV ст. стараннями знову ж таки німецьких ремісників, що масово переселялись сюди, заохочувані вже польським королем Казимиром III¹⁰³, місто цілком було переведене на магдебурзьке право. "В зв'язку з цими політичними змінами зайшла також основна зміна в загальному положенні Львова, а то так, що до його становища внутрі краю, як і до його відношень до країв закордонних. Втратив він в часті своє значіння укріпленого города - столиці, а здобув нові можливості розвитку як торговельний центр між Сходом і Заходом. І це також є в великій мірі причиною його пізнішого розвитку й значіння"¹⁰⁴. Це, на думку В.Гейноша, було пов'язане із тим, що лише завдяки привілею 1356 р. місто отримало нову справжню автономію.

Показуючи боротьбу між католицьким і некатолицьким населенням міста, становище єврейських громад та процес олігархізації влади, автор побіжно торкається і проблеми набуття права міського гро-

---

Галицкии города. - Ч. 2: Стародавний Львов от року 1250-1350. - Львов, 1861. - С.25; Владімірський - Буданов М. Німецьке право в Польщі і Литві // Розвідки про міста і мшанство на Україні-Руси в XV-XVIII в. - Львів, 1903. - Ч.1. - С.6; Грушевський М. Історія України-Руси. - К., 1992. - Т.2. - С.382; Вадескі К. Średniowieczne ludwisarstwo Lwowskie. - Lwów, 1921. - S.7; Шацька Г. Галицько-волинська держава і німці // Галицько-волинська держава і передумови виникнення, історія, культура, традиції. Міжнародна наукова конференція: Тези доповідей і повідомлень. Галич, 19-21 серпня, 1993. - Львів, 1993. - С.115-116.

¹⁰³ Про відбудову Львова на новому місці вже за часів Казимира III після зруйнування міста татарами і литовцями писало цілий ряд дослідників, у т. ч. І.Шараневич, причому він підкреслював, що у XVII ст. навіть саме місце розташування першого Львова забулось і в 1647 р. виникла потреба звернутись до ілюстрацій і документів, щоб встановити місцезнаходження давнього Львова (Шараневич І. Указання в писаных источниках, а особливо в документах и актах до археологических исследований. Речь всецело приложена до археологично-исторических находок в нашем краю, составлена и отчитана на археологическом съезде по причине выставки предметов из гор. Галича в саях политехнической школы во Львове дня 11 сентября 1885 г. - Львов, 1886. - С.23-24; Шараневич И. Ставропигийская церковь во Львове // Географическо-исторические статьи. - Львов, 1876. - С.9). Однак, це могла бути одна з тих численних міфологем, що творились у той час і мали утвердити думку про особливу роль польських королів в історії такого великого і значного в економічному і культурному плані міста, як Львів. Це легко було робити, бо історія міста рясніє гекатомбами, тому багато автентичних документів були безповоротно втрачені, а це давало ґрунт для домислів.

¹⁰⁴ Гейнош В. Історичний нарис правового і суспільного устрою давнього Львова (13-18 ст.) // ЦДА України у м.Львові. - Ф.Р-1. - Оп.1. - Спр.21. - Арк.6.

мадянства¹⁰⁵. Значно ширше ця проблема розглядалась у статті Півничача "Про порядок надання прибувшим до м. Львова міського права в 1405-1426 рр.", рукопис якої теж зберігається у ЦДІА України у м. Львові¹⁰⁶.

У цілому робота В.Гейноша є надто широкою за тематикою, а тому більшість проблем висвітлюється у ній схематично і побіжно. Вона стоїть в одному ряду з іншими подібними роботами, як, наприклад, стаття нествановленого автора "Нарис історії м. Львова", написана німецькою мовою у 1901 р. (літографія її зберігається серед магістратських матеріалів архіву), що схематично окреслює найважливіші віхи в історії міста XIV-XIX ст.¹⁰⁷ Але, попри на свою оглядовість і більше популяризаторський, ніж науковий, характер, ці статті є цікавою історіографічною позицією у висвітленні історії Львова, бо хоч і не вносять новизни у розгляд окремих її проблем, однак окреслюють загальну ситуацію щодо вивчення історії міста.

Загалом, роботи львівських істориків, їх чорнові записи, робочі виписки, статті, підготовані до друку, що нині зберігаються у фондах ЦДІА України у м. Львові і є маловідомими або практично невідомими сучасним дослідникам, - цінний і цікавий історіографічний матеріал. По-перше, це хоч і незначна, але ланка у розвитку нашої історіографії. Вона, звичайно, невелика, маргінальна, але без таких ланок не було б і значимих історіографічних досягнень, бо між ними мають бути саме такі непомітні на перший погляд сходинки, по яких наука йде від одної вершини до іншої, адже тут, як і в природі, немає порожнин і безпричинних злетів, поступовість поєднується із стрибкоподібністю розвитку. По-друге, це певна школа для сучасних дослідників, яка дає можливість проаналізувати розвиток науки на початку століття, зв'язуючи його із сучасними дослідницькими прийомами. По-третє, це прекрасний матеріал для роздумів та нових пошукових напрямів роботи.

Розглянуті нами матеріали - лише невелика частина з тієї багатющої історіографічної спадщини, що зберігається у фондах ЦДІА України у м. Львові.

---

¹⁰⁵ Там же. - Арк.14.

¹⁰⁶ ЦДІА України у м. Львові. - Ф.52. - Оп.1. - Спр.955. - 20 арк. Матеріали даної роботи були використані автором згодом в опублікованій на цю ж тему статті: Gilewicz A. Przejścia do prawa miejskiego we Lwowie w latach 1405-1604. - Lwów, 1931. - 42 s.

¹⁰⁷ ЦДІА України у м. Львові. - Ф.52. - Оп.1. - Спр.953. - 12 арк.